

Folkhälsomyndigheten

Att prata om vaccination inom barnhälsovård, elevhälsa och andra verksamheter

Användarhandledning till utbildningsmaterial

Denna titel kan laddas ner från: www.folkhalsomyndigheten.se/publicerat-material/. En del av våra titlar går även att beställa som ett tryckt exemplar från Folkhälsomyndighetens publikationsservice, publikationsservice@folkhalsomyndigheten.se.

Citera gärna Folkhälsomyndighetens texter, men glöm inte att uppge källan. Bilder, fotografier och illustrationer är skyddade av upphovsrätten. Det innebär att du måste ha upphovsmannens tillstånd att använda dem.

Artikelnr 23107

© Folkhälsomyndigheten, 2023.

Illustration omslag: Södra tornet.

Innehåll

Om användarhandledningen	5
Inledning	6
Om utbildningsmaterialet	6
Planera utbildningstillfället.....	6
Inför inbjudan	6
Planera presentationen	6
Genomför utbildningen	7
Efteråt.....	7
Talmanus.....	8
Bild 1. Att prata om vaccination	8
Bild 2. Denna presentation	8
Bild 3. Syfte	9
Bild 4. Innehåll.....	9
Bild 5. Utgångspunkter för samtalet om vaccination.....	10
Bild 6. Byggstenar i samtalet om vaccination.....	10
Bild 7. Barns rätt till hälsa – en gemensam grund.....	11
Bild 8. Vaccin funkar	11
Bild 9. Vad är vaccination?	12
Bild 10. Öva – ca 5 minuter	12
Bild 11. Vaccinacceptans	13
Bild 12. Acceptans för vaccination bland föräldrar i Sverige	13
Bild 13. Vaccinacceptans är föränderligt.....	14
Bild 14. Många faktorer påverkar om vaccinationen blir av	14
Bild 15. Riskkommunikation.....	15
Bild 16. Grundprincip – risker uppfattas olika	15
Bild 17. Olika perspektiv präglar riskkommunikationen	16
Bild 18. Riskuppfattning och beslut när vi inte vet allt	16
Bild 19. Diskutera – de olika perspektiven.....	17
Bild 20. Din roll i samtalet	17

Bild 21. Att få svar på sina frågor har stor betydelse.....	18
Bild 22. Sjuksköterskans och läkarens roll	18
Bild 23. Du gör vaccinationen möjlig	19
Bild 24. Stärka tillit genom kunskap och lyhördhet.....	19
Bild 25. Sammanfattningsvis.....	20
Bild 26. Struktur för samtal om frågor och funderingar.....	20
Bild 27. Samtalet om vaccination	21
Bild 28. Struktur att använda vid frågor och funderingar	21
Bild 29. Steg 1 – ställ öppna frågor	22
Bild 30. Öva – steg 1 (5 minuter).....	22
Bild 31. Exempel på öppna frågor	22
Bild 32. Steg 2 – lyssna och spegla	23
Bild 33. Exempel på att lyssna och spegla.....	23
Bild 34. Öva – steg 1 och 2 (ca 10 minuter).....	24
Bild 35. Stöd för övning steg 1-2.....	24
Bild 36. Steg 3 – bejaka och bekräfta	24
Bild 37. Exempel på att bejaka och bekräfta.....	25
Bild 38. Erbjud information och säkerställ förståelse	25
Bild 39. Exempel på att erbjuda information och säkerställa förståelse	26
Bild 40. Steg 4 – sammanfatta och planera vidare	26
Bild 41. Komma överens	27
Bild 42. Öva – steg 1 till 5 (ca 15 minuter).....	27
Bild 43. Stöd för övning, exempel barnhälsovård	28
Bild 44. Stöd för övning, exempel elevhälsa	28
Bild 45. Avslutande reflektion	28
Bild 46. Tack!.....	29
Referenser	30

Om användarhandledningen

Denna användarhandledning är en del av utbildningsmaterialet *Att prata om vaccination inom barnhälsovård, elevhälsa och andra verksamheter*. Den riktar sig i första hand till personer som arbetar med att utbilda och samordna personal som arbetar med barnvaccinationsprogrammet, inom barnhälsovård och elevhälsa. Innehållet kan också vara intressant för andra verksamheter som erbjuder vaccination.

Utbildningsmaterialet har utarbetats av Folkhälsomyndighetens enhet för vaccinationsprogram i samarbete med barnhälsovården i Västra Götalandsregionen, inom ramen för Folkhälsomyndighetens regeringsuppdrag om att förbättra barns skydd mot smittsamma sjukdomar (S2018/03919/FS (delvis)).

Folkhälsomyndigheten

Sören Andersson

Enhetschef enheten för vaccinationsprogram

Inledning

Samtal är ett kraftfullt redskap för att fånga upp och möta frågor om hälsa utifrån varje individs behov och situation. Det gäller inte minst vaccination. Varje person ska kunna fatta ett beslut om vaccination som både känns tryggt och är välgrundat. Möjligheterna till det ökar genom en lyhörd dialog utifrån aktuell kunskap.

Utbildningsmaterialet *Att prata om vaccination* har tagits fram för att stödja samtal och dialog om vaccination. Det består av en presentation i Power Point och denna användarhandledning med talmanus, som stöd för dig som håller i utbildningen.

Om utbildningsmaterialet

Utbildningen riktar sig till sjuksköterskor och läkare som möter vuxna och barn i samband med vaccination inom barnhälsovård och elevhälsa. Den kan också användas inom andra verksamheter som erbjuder vaccinationer, exempelvis vårdcentraler. Utbildningsmaterialet är tänkt att användas i grupp, där det finns utrymme att reflektera tillsammans och utbyta erfarenheter.

Fokus i materialet ligger på dialog, kommunikation och på den roll som samtalet spelar i vaccinationsbeslutet. Efter en bakgrund om vaccinacceptans och riskkommunikation beskrivs en samtalsstruktur i fem steg. I presentationen ingår också övningar som ger möjlighet att träna på de fem stegen tillsammans med kollegor. Innehållet kan med fördel kombineras med utbildning om sjukdomar, vacciner och vaccination. Materialet har tagits fram i samarbete med barnhälsovården i Västra Götalandsregionen, utifrån inspiration av Världshälsoorganisationen, WHO, och anpassat för ett svenskt sammanhang (1,2).

Planera utbildningstillfället

Inför inbjudan

Utbildningen lämpar sig bäst för att hållas i mindre grupper, för att det ska finnas utrymme för att reflektera tillsammans. Om utbildningen hålls i större grupper kan de delas in i flera mindre vid övningarna.

Planera presentationen

Presentationen finns publicerad i PDF på Folkhälsomyndighetens webbplats. För att få presentationen i PowerPoint-format, med talmanuset i bildernas anteckningssidor, skicka e-post till vaccinationer@folkhalsomyndigheten.se. Då kan du själv anpassa presentationen efter era lokala behov.

Utforma gärna en egen inledning som knyter an till det lokala sammanhanget och det aktuella läget. Hur ser vaccinationsstatistiken ut i regionen? Finns det särskilda utmaningar att utforska och möta? Hur avspeglar sig detta i samtalen om vaccination? Frågor att utgå från kan exempelvis vara:

- Vad händer just nu där du arbetar?
- Hur ser vaccinationstäckningen ut där du arbetar?
- Ser ni någon särskild trend i er region?

Genomför utbildningen

Utbildningen tar 90-120 minuter att genomföra, inklusive övningar och gemensam reflektion. Tiden kan variera beroende på hur många och långa reflektioner ni önskar. Lägg gärna in pauser.

Efteråt

Utvärdera gärna utbildningstillfället genom frågor på plats eller via mail. På Folkhälsomyndighetens webbplats finns en enkät som kan användas som stöd för utvärdering. Den kan gärna kompletteras med lokala perspektiv.

Talmanus

Här följer ett talmanus som kan användas som stöd för att genomföra presentationen och förmedla bildernas innehåll och budskap. Använd gärna egna ord och komplettera efter behov. Lägg gärna till en inledning utifrån er situation, exempelvis:

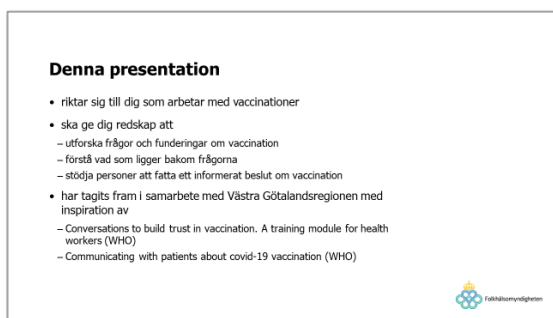
- Vad händer just nu där du arbetar?
- Hur ser vaccinationstäckningen ut där du arbetar?
- Ser ni någon särskild trend i er region?

Bild 1. Att prata om vaccination

Det här utbildningsmaterialet handlar om samtalet om vaccination. Det är tänkt att ge ett stöd i arbetet med vaccinationer och med att underlätta personers beslut om vaccination.

Bild 2. Denna presentation

Presentationen riktar sig till dig som möter människor i samtal om vaccinationer. Tanken är att du ska få med dig en enkel struktur att använda i samtalet, som stöd för att utforska och möta frågor och funderingar om vaccinationer.

Materialet har tagits fram utifrån inspiration av material från Världshälsoorganisationen WHO. Folkhälsomyndigheten har i samarbete med Västra Götalandsregionen utvecklat materialet för svenska förhållanden (1,2).

Bild 3. Syfte

Syfte

Efter utbildningen ska du

1. vara bekant med en struktur för samtal, som du kan använda när frågor och funderingar finns
2. kunna utforska vad som ligger bakom frågor och funderingar, med hjälp av stegen i samtalet
3. känna till vad som kan påverka beslut om vaccinationer
– några centrala aspekter av vaccinacceptans
4. känna dig tryggare i samtalet om vaccination

När vi gått igenom utbildningen är förhoppningen att:

1. Du känner till och kan använda dig av en struktur i samtalet, när det kommer upp frågor och funderingar.
2. Du har tränat på några olika steg i samtalet, som kan hjälpa dig att utforska och möta det som ligger bakom frågorna.
3. Du vet vad som kan påverka acceptans, tvekan och beslut i relation till vaccinationer
4. Du känner dig lite tryggare i din egen kommunikation, vid samtalet om vaccination.

Bild 4. Innehåll

Innehåll

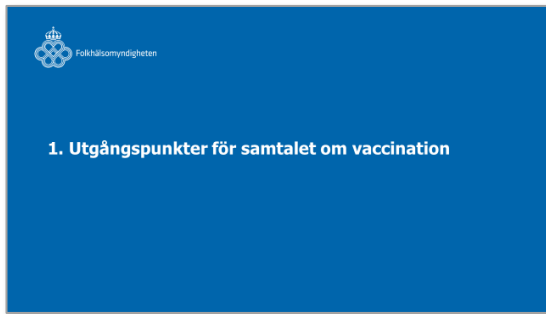
1. Utgångspunkter för samtalet om vaccination
2. Vaccinacceptans
3. Riskkommunikation
4. Din roll i samtalet om vaccination
5. Struktur för samtal vid frågor och funderingar

Det här är vad vi ska gå igenom under den närmaste stunden.

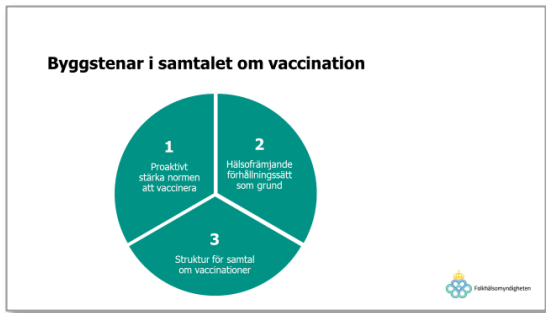
Under moment 1, 3 och 5 finns några enkla övningar.

Bild 5. Utgångspunkter för samtalet om vaccination

Detta avsnitt sammanfattar några grundläggande utgångspunkter för samtalet om vaccination.

Bild 6. Byggstenar i samtalet om vaccination

Samtalet om vaccination är en del av det hälsofrämjande arbete som du egentligen redan har redskapen för. Samtalet kan delas upp i de här tre byggstenarna:

- 1. Att proaktivt stärka normen att vaccinera:** Genom att säga ”Hej! Vad bra att ni har kommit hit, idag är det dags för vaccination”, utgår du från det faktum att de allra flesta väljer att vaccinera sitt barn. Genom att visa att du stödjer den avsikten, stärker du proaktivt normen att vaccinera.
- 2. Hälsöfrämjande förhållningssätt:** Du använder redan det här perspektivet i allt du gör – i det individuella mötet och den långsiktiga relationen med varje familj. Din utbildning och yrkeserfarenhet har gett dig redskap att stödja föräldrarna i beslut med barnets bästa i fokus.
- 3. Struktur för samtal om vaccinationer:** När frågor, funderingar eller oro finns, kan en enkel struktur användas som stöd för att utforska och möta frågor och funderingar i samtalet. Vi ska gå igenom varför och hur du kan tillämpa denna.

Bild 7. Barns rätt till hälsa – en gemensam grund

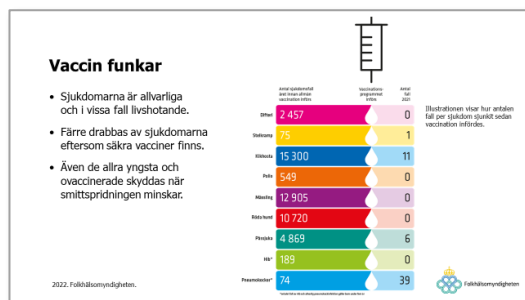

Utgå från att alla föräldrar vill sitt barns bästa. Barnets hälsa ger en gemensam grund och utgångspunkt i samtalet, som alltid går att backa tillbaka till.

Bilden är från ett samtalsmaterial som riktar sig till barn i förskoleåldern, om smitta och om vad man kan göra för att må bra. Det kan användas i förskolan och vid BVC, för att prata med barn om hälsa, men även om vad virus, bakterier och vaccination är för något (3).

Materialet utgår från barnkonventionen och barns rätt till hälsa, delaktighet och information utifrån sina förutsättningar (4).

Bild 8. Vaccin funkar

Kunskap om sjukdomarna är en annan viktig utgångspunkt för samtalet. Idag är det inte så många i Sverige som har personlig erfarenhet av sjukdomarna, men det är viktigt att ändå prata om dem och vad de innebär.

Den här bilden illustrerar hur många som fick de olika sjukdomarna året innan allmän vaccination infördes mot dem i Sverige, jämfört med hur många som fick samma sjukdom år 2021 (5).

Här sammanfattas också några korta budskap:

- Vaccination förebygger sjukdomar som är allvarliga och i vissa fall livshotande.
- Färre drabbas av sjukdomarna eftersom säkra vacciner finns.
- Även de allra yngsta och ovaccinerade skyddas när smittspridningen minskar.

Bild 9. Vad är vaccination?

Har ni en gemensam bild av vad som ska ske, och varför? Vad är en vaccination?

Föräldrar, barn och unga vet inte alltid vad en vaccination innebär, hur den fungerar eller vad den är bra för. Det kan också finnas missuppfattningar kring vaccinationer.

Fundera gärna på hur du med egna ord skulle beskriva vad en vaccination är? Exempelvis vad den är bra för och hur den hjälper barnet?

Testa i övningen på nästa bild, under fem minuter.

Bild 10. Öva – ca 5 minuter

Övning – två och två: Vad är vaccination?

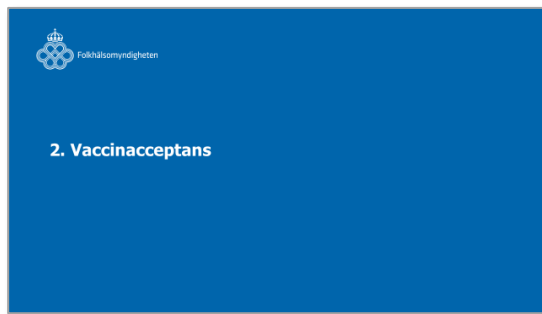
Berätta för varandra vad en vaccination är. Kort och med egna ord. Hur skulle du säga det till exempelvis en förälder eller en ung person?

Om ni kör fast kan ni t ex utgå från frågorna: Hur funkar vaccination? Vad händer i kroppen? Vad gör vaccinationen för nytta för personen som vaccineras?

Ta gärna upp några exempel i hela gruppen.

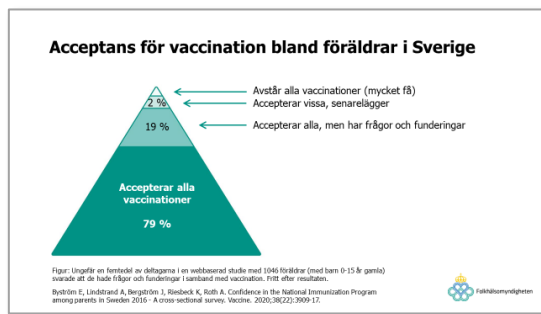
Syftet med den här övningen är att hitta raka och enkla formuleringar, som du känner dig bekväm med. En trygg grund kan bidra till en bra start på samtalet.

Bild 11. Vaccinacceptans

Detta avsnitt handlar om faktorer som kan påverka beslut om vaccinationer, och hur frågor och funderingar hänger ihop med tillit eller misstro.

Bild 12. Acceptans för vaccination bland föräldrar i Sverige

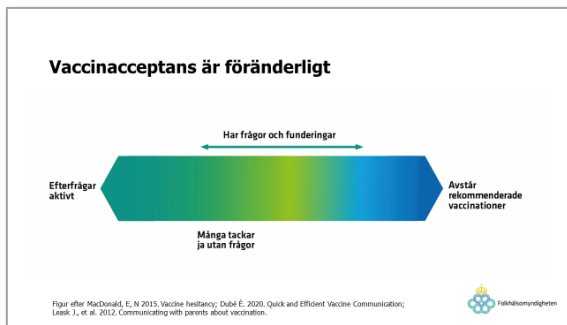
I Sverige tackar de allra flesta ja till de vaccinationer som erbjuds. Men runt en femtedel av alla föräldrar har frågor och funderingar i samband med vaccinationen. Samma fördelning ses ofta i internationella undersökningar.

Samtalet är extra viktigt för den femtedel som har frågor och funderingar om vaccinationer, för att kunna fånga upp och bemöta de frågor och funderingar som finns. Frågor och funderingar kan finnas även om de inte uttrycks aktivt, och de kan växa till oro och tvekan om de inte besvaras.

Resultaten som visas på bilden är från en undersökning som Folkhälsomyndigheten gjorde 2016. Som ni ser svarade nästan 80 procent att de tackat ja till alla vaccinationer som rekommenderats deras barn, utan att de hade några särskilda frågor. 19 procent vaccinerade sina barn, men uppgav att de hade frågor och funderingar i samband med vaccinationen (6).

Känner du igen bilden från din vardag? Eller har du en annan erfarenhet?

Bild 13. Vaccinacceptans är föränderligt

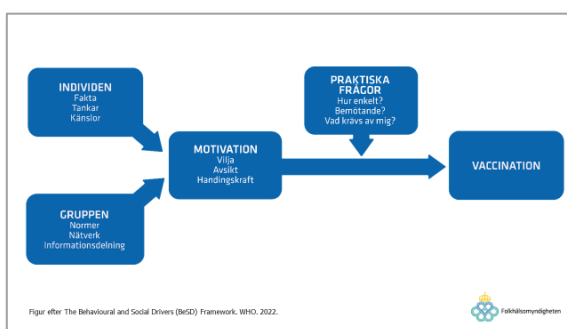
Den här modellen illustrerar på ett generellt plan hur människor kan röra sig på en glidande skala när det gäller beslut om vaccination (7,8).

De som befinner sig i mitten av figuren – det vill säga har frågor och funderingar och kan känna sig osäkra – är den främsta målgruppen för samtalet om vaccination (9). Det beror på att frågor och funderingar kan växa till en starkare negativ känsla eller tvekan om de inte bemöts.

Vaccinacceptans varierar i relation till situation, person och vaccin. Sambanden är komplexa och beror helt på sammanhanget. I regel är frågor och funderingar vanligare när

- ett vaccin är nytt,
- man saknar egen erfarenhet av vaccinationen,
- händelser i omvärlden påverkar bilden av vaccinet,
- man har tidigare negativa erfarenheter av en vaccination.

Bild 14. Många faktorer påverkar om vaccinationen blir av

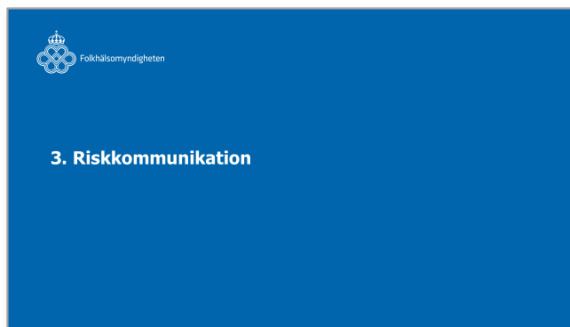
De här faktorerna spelar stor roll i beslutet om vaccination. De samverkar på ett komplext sätt och syftet med bilden är att visa just detta (10).

Varje person kommer till samtalet med sin egen kombination av kunskap, erfarenheter, tankar, känslor, grupptillhörighet med mera. Det är viktigt att reflektera över.

Alla de här faktorerna som tas upp i modellen, kan påverka om vaccinationen blir av eller inte:

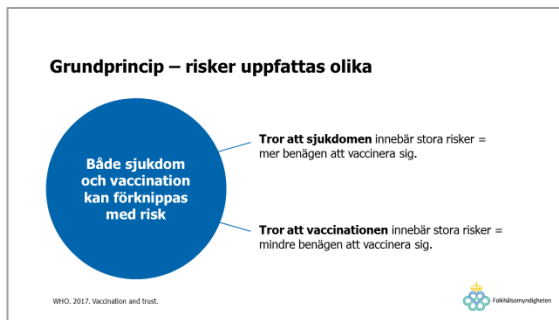
- Om man känner sig personligen berörd, eller kanske påverkas av andra
- Vad personen vet, tänker, känner och vill
- Hur enkelt det är att få komma och vaccinera sig
- Tidigare vaccinationstillfällen, som skapar en erfarenhet som kan påverka nästa vaccinationsbeslut

Bild 15. Riskkommunikation

Detta avsnitt tar upp några generella principer för kommunikation om risker, som kan ha betydelse i samtalet om vaccinationer.

Bild 16. Grundprincip – risker uppfattas olika

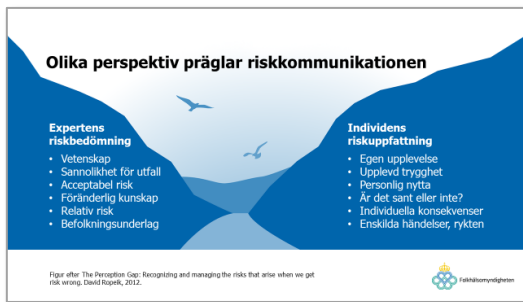

Riskuppfattning är individuellt. Risker uppfattas olika beroende på vad en person exempelvis vet om en sjukdom och en vaccination (11).

Kunskap om sjukdomen och vaccinationen är en viktig grund i samtalet, men det är inte allt.

Här spelar även känslor, erfarenheter, tillit, grupptillhörighet och praktiska förutsättningar in – alla de faktorer som vi såg på den förra bilden.

Bild 17. Olika perspektiv präglar riskkommunikationen

Varje person har med sig olika perspektiv in i samtalet – beroende på erfarenheter, förkunskaper och vilken roll vi har i en viss situation (12).

Det påverkar hur vi uppfattar risker, vilken typ av information vi känner oss trygga med och vilka ord vi väljer.

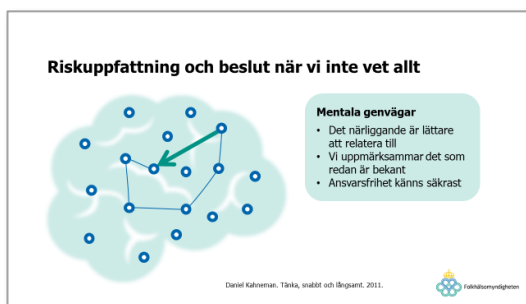
En medicinskt utbildad expert är exempelvis bekant med vetenskapen bakom risk-nytta-bedömningar av vacciner och kan känna sig trygg med att vaccinerna ständigt följs upp och granskas utifrån stora grupper och befolkningsunderlag.

För den som istället ska fatta ett beslut för sin egen eller sitt barns räkning och inte har en medicinsk bakgrund, kan egna erfarenheter och personliga berättelser väga tyngre.

Oavsett vilket, är det viktigt att bli bemött och bekräftad i sina frågor och att få svar på dem, för att känna sig trygg i sitt beslut.

Båda perspektiven kan rymmas i samtalet, genom att ge plats för och lyssna in den andra personens perspektiv och tolkningar av situationen.

Bild 18. Riskuppfattning och beslut när vi inte vet allt

Det är omöjligt att ha fullständig information i varje given stund, om olika möjliga utfall. För att hantera det tar vår hjärna genvägar. Den bedömer vad som verkar rimligt, utifrån tidigare erfarenheter (13).

Detta är nödvändigt för att vi ska kunna fatta beslut även när vi inte vet allt. Men det kan också påverka vår riskuppfattning.

Några exempel på hur våra mentala genvägar kan ”lura” oss:

- Det är lättare att relatera till det som är nära och välbekant. Det kan exempelvis vara lättare att föreställa sig en biverkning som man hört från en vän, än en sjukdom man inte sett själv.
- Information som bekräftar det vi tycker och tänker – som redan ingår i vår världsbild – uppmärksammas lättare.
- Om man är osäker känns det ofta lättare att låta bli att fatta ett beslut, än att agera. Tänk om något går fel? Det kan leda till att det känns bättre att låta bli att vaccinera än att göra det.

Bild 19. Diskutera – de olika perspektiven

Övning - två och två:

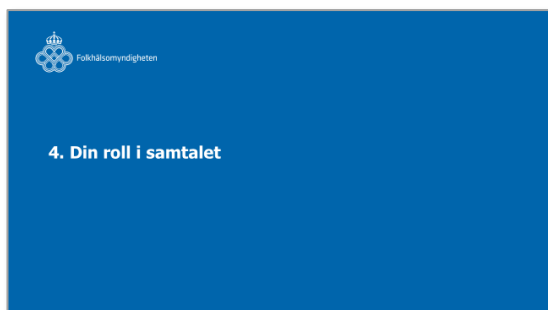
Har du upplevt att perspektiv krockar i samtalet om vaccination?

Hur upplevde du den andra personens frågor och funderingar? Hur var det för dig?

Ta gärna upp några exempel i hela gruppen.

Syftet med den här övningen är att reflektera över vad som sker när olika perspektiv möts i samtalet och att dela erfarenheter av det.

Bild 20. Din roll i samtalet

Det här avsnittet fokuserar på den viktiga roll som du som sjuksköterska eller läkare spelar, för att stödja ett informerat och tryggt beslut om vaccination.

Bild 21. Att få svar på sina frågor har stor betydelse

Några frågor återkommer ofta i samtal och i undersökningar med föräldrar.

Kanske kom några av de här frågorna upp i övningen ni gjorde nyss?

Känner du igen dem? Kan du komma på fler?

Bild 22. Sjuksköterskans och läkarens roll

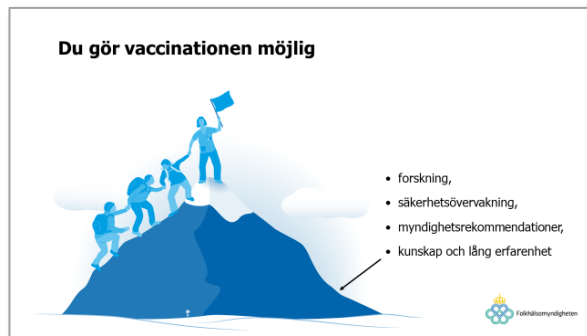

Föräldrar i Sverige har i regel mycket högt förtroende för hälso- och sjukvårdspersonal. Undersökningar har visat att de allra flesta helst vill ha information om vaccinationer från er. Även din egen inställning påverkar den du pratar med, ofta omedvetet.

De flesta har nog någon gång fått frågan ”skulle du ge det här vaccinet till ditt eget barn?”. Enligt forskning har en tydlig rekommendation från vårdpersonal stor betydelse. Använd gärna exempel och berättelser, särskilt om de är personliga. (14, 15)

Transparens i samtalet är bra. Var öppen med när du inte har svar på en fråga. Att ta sig tid att ta reda på svaret hos en kollega eller annan kunskapskälla och att sedan återkomma, inger förtroende.

Bild 23. Du gör vaccinationen möjlig

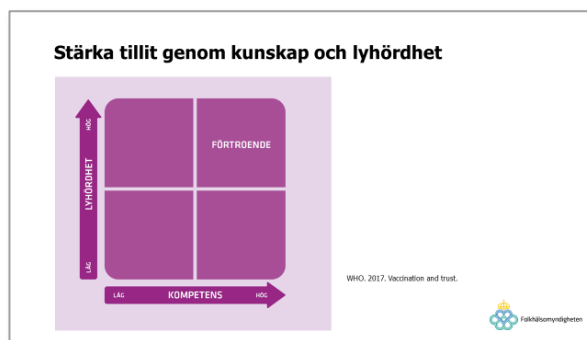

Du är ytterst den som gör vaccinationen möjlig, med barnets hälsa i fokus. Och du är inte ensam.

Du står på en stabil grund av kunskap som byggts upp under lång tid av forskare, läkemedelsföretag, myndigheter och internationella organisationer, som utvärderats och följts upp under många år.

Det handlar om forskning, säkerhetsövervakning, myndighetsrekommendationer, kunskap och lång, gemensam erfarenhet.

Bild 24. Stärka tillit genom kunskap och lyhördhet

Ni använder både lyhördhet och kunskap om sjukdomar och vaccination för att bygga tillit och förtroende i samtalet.

Ni är här uppe i högra hörnet. Föräldrar känner förtroende för er eftersom ni bemöter dem både genom att lyssna in deras behov och erbjuda kunskap. (11)

Bild 25. Sammanfattningsvis

Sammanfattningsvis

- Frågor och funderingar är inte detsamma som skepsis. Lyssna in och möt frågor.
- Undvik fackspråk och sammanfatta information om:
 - Sjukdomarna
 - Varför vaccinationen erbjuds alla barn
 - Vaccinsäkerhet
- Fakta är inte allt, utan känslor och tankar påverkar. Att stärka tilliten är prioriterat.

Folkhälsomyndigheten

Frågor och funderingar är inte detsamma som skepsis inför vaccinationen. Det har vi redan pratat om. Lyssna in och besvara de frågor som föräldern själv tar upp, snarare än att lyfta nya frågor.

Fokusera på den korrekta informationen om **varför** vaccinationen erbjuds. Undvik fackspråk. Använd ord som personen kan relatera till och sammanfatta det viktigaste om:

- sjukdomarna som är allvarliga,
- att barnet kan få ett skydd mot dem,
- att det finns vacciner som är välbeprövade och säkra

Fakta leder inte nödvändigtvis till att tilliten stärks. Känslor och tankar behöver också bemötas. När det finns frågor och funderingar är samtalet ett redskap för att stärka tilliten – vilket då till och med är viktigare än att vaccinationen blir av just då.

Bild 26. Struktur för samtal om frågor och funderingar

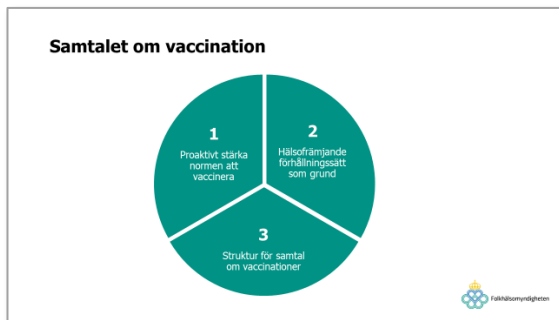

Folkhälsomyndigheten

5. Struktur för samtal om frågor och funderingar

Det här avsnittet handlar om en struktur för samtalet om vaccination, som kan hjälpa dig att lyssna in och stödja ett välinformerat och tryggt beslut om vaccination.

Bild 27. Samtalet om vaccination

Nu kommer vi in på själva samtalet – och en enkel struktur att hänga upp det på. Vi tittar återigen på denna bild.

Det allra vanligaste är att en förälder kommer med sitt barn till inbokad tid. Ni säger kanske ”Hej, idag är det dags för vaccination” och barnet vaccineras.

Ni har båda barnets bästa i sikte och det kommer inte upp så många frågor.

Men när frågor och funderingar finns, kan ni använda några enkla steg. De beskrivs på bilderna som följer här.

Bild 28. Struktur att använda vid frågor och funderingar

När det finns frågor och funderingar inför en vaccination, kan de här fem stegen vara ett stöd för att

- utforska vilka frågor och funderingar som finns
- förstå vad som ligger bakom frågorna
- anpassa stödet inför beslut om vaccination

Syftet är att lyssna in vad som kan tänkas ligga bakom frågor, funderingar, oro och tvekan – för att sedan möta personen i ett tryggt och konstruktivt samtal.

Vi går igenom steg för steg, med några övningar emellanåt.

Bild 29. Steg 1 – ställ öppna frågor

Det första steget handlar om att ställa öppna frågor.

Öppna frågor bidrar till att utforska vad som ligger bakom funderingarna, eftersom de bjuder in den andra personen att dela med sig av sina tankar.

Bild 30. Öva – steg 1 (5 minuter)

Öva – steg 1 (5 minuter)

- Kan du ge exempel på öppna frågor?

Folkhälsomyndigheten

Fråga till hela gruppen: Kan du ge exempel på öppna frågor?

Vilka öppna frågor kan du använda för att utforska frågor och funderingar om vaccination?

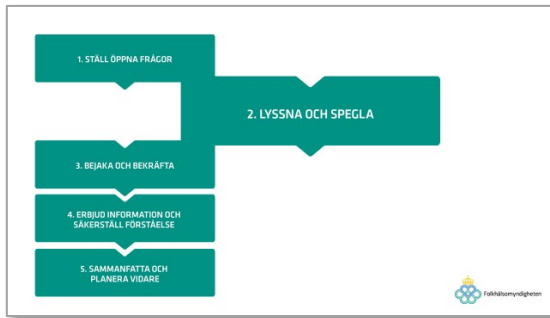
Bild 31. Exempel på öppna frågor

Öppna frågor syftar alltid till att utforska var en person står. Svaret blir då mer än ett ”ja” eller ”nej”.

Exempel på öppna frågor är ”Vad?”, ”Hur?” och ”Berätta...”. ”Varför” kan ibland upplevas som konfrontativt. Fundera gärna på alternativ.

Bild 32. Steg 2 – lyssna och spegla

Nästa steg handlar om att lyssna till vad personen berättar och sedan spegla tillbaka vad du uppfattat.

Bild 33. Exempel på att lyssna och spegla

Sammanfatta och upprepa det du hör att personen säger.

Fråga om det är så personen menar och ge möjlighet att utveckla frågan.

Syftet med detta är att stämma av det som ligger bakom funderingarna.

Exempel:

”Du vill göra det som är bäst för ditt barns hälsa, men du har funderingar. Stämmer det?”

”Jag förstår att det kan vara svårt att veta vilken information du ska lyssna på. Vill du berätta mer?”

Bild 34. Öva – steg 1 och 2 (ca 10 minuter)

Öva – steg 1 och 2 (ca 10 minuter)

- Två och två.
- Utgå från ett påstående/en fråga.
- Använd öppna frågor, lyssna och spegla, för att utforska frågor och funderingar.

Övning – två och två: En tar rollen som förälder, en som sjuksköterska/läkare.

Utgå från ett påstående eller en fråga som föräldern har. Frågorna på nästa bild kan användas som stöd. Använd öppna frågor, lyssna och spegla.

Syftet med den här övningen är att testa att använda öppna frågor för att utforska frågor och funderingar, och vad som ligger bakom dem.

Bild 35. Stöd för övning steg 1-2

1. STÄLL ÖPPNA FRÅGOR

2. LYSSNA OCH SPEGLA

Stöd för övning steg 1-2: frågor och påståenden

- Lite tveksam till att vaccinera mitt barn.
Är rädd för tillsatser i vacciner.
- Ganska tveksam till att vaccinera mig själv/mitt barn eftersom en familjemedlem/kompis/kändis säger att det är dåligt.
- Ingen i familjen är vaccinerad.
- Vill vaccinera mig själv/mitt barn om det är 100 procent säkert.

Frågorna kan användas som stöd för att öva steg 1-2.

Bild 36. Steg 3 – bejaka och bekräfta

1. STÄLL ÖPPNA FRÅGOR

2. LYSSNA OCH SPEGLA

3. BEJAKA OCH BEKRÄFTA

4. ERBJUD INFORMATION OCH SÄKERSTÄLL FÖRSTÅELSE

5. SAMMANKÄTTA OCH PLANERA VIDARE

Nästa steg handlar om att bejaka och bekräfta personens funderingar.

Lyft fram det positiva i att vilja veta mer inför beslutet om vaccination. Bekräfta att ni har samma mål i sikte – det bästa för barnets hälsa.

Bild 37. Exempel på att bejaka och bekräfta

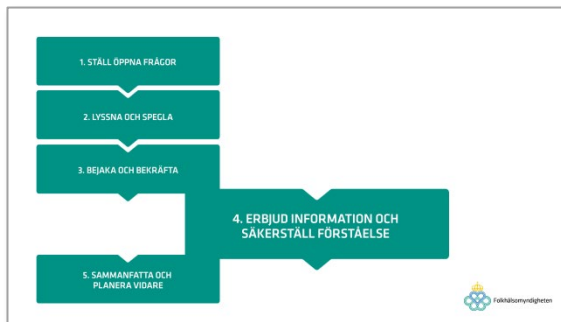
Bekräfta att du uppfattat både omsorgen om barnet och frågorna kring vaccinationen.

Exempel:

”Jag hör att du har läst och tänkt mycket på det här. Vad bra att du frågar!”

”Så bra att vi kan prata om detta. Du vill ju göra det som är bäst för ditt barn.”

Bild 38. Erbjud information och säkerställ förståelse

Utgå från vad du nu vet om frågeställningen.

Fråga vad personen redan vet om vaccination, biverkningar eller den fråga som funderingarna handlar om.

Sträva efter att bygga på kunskapen som finns hos personen du har framför dig, snarare än att lyfta nya frågor.

Försök att dela kunskap som möter personens behov. Stäm av att informationen är begriplig och stärker personen i beslutet.

Bild 39. Exempel på att erbjuda information och säkerställa förståelse

Bemöt de frågor som personen tar upp.

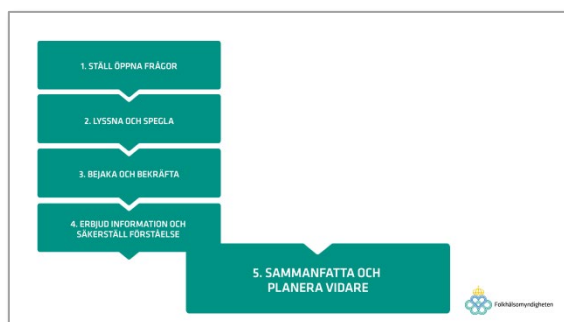
Stäm av om fler frågor finns.

Exempel:

”Skulle det vara ok om jag berättar vad jag vet om det här?”

”Hjälper den här informationen dig? Har du fler frågor?”

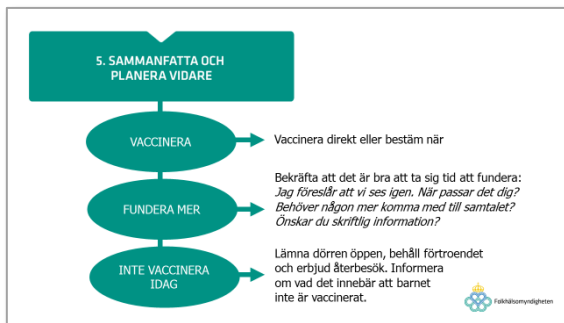
Bild 40. Steg 4 – sammanfatta och planera vidare

Till sist är det dags att sammanfatta vad ni kommit fram till och berätta vad som kommer hända nu.

Det här steget är viktigt för att få ett bra avslut och att personen ska vilja komma tillbaka med sina frågor.

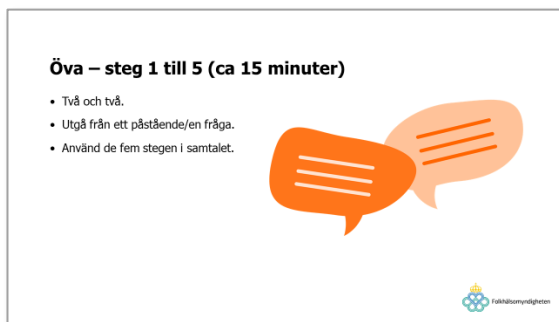
Bild 41. Komma överens

Sammanfatta och planera uppföljning, som kan variera beroende på vad föräldern landat i. Om ni kommer överens om att:

- **vaccinera** – vaccinera direkt eller bestäm när
- **fundera mer** – bekräfta att det är bra att ta sig tid till det, genom att säga till exempel:
”Jag föreslår att vi ses igen. När passar det dig? Behöver någon mer komma med till samtalet? Önskar du skriftlig information?”
- **inte vill vaccinera idag** – lämna dörren öppen, argumentera inte utan behåll förtroendet och erbjud återbesök. Informera om vad det innebär att barnet inte är vaccinerat.

Bild 42. Öva – steg 1 till 5 (ca 15 minuter)

Övning – två och två: En tar rollen som förälder, en spelar sjuksköterska/läkare.

Utgå från exempelvis påståendena eller frågorna på någon av de tre följande bilderna. Det finns olika exempel som du kan välja mellan, beroende på om du arbetar inom barnhälsovård eller elevhälsa.

Träna på att använda de fem stegen i samtalet.

Hur gick det? Diskutera gärna exempel i hela gruppen.

Syftet med övningen är att testa att använda strukturen så att den till slut kommer naturligt.

Bild 43. Stöd för övning, exempel barnhälsovård

**Stöd för övning steg 1-5:
exempel från barnhälsovård**

1. STALL ÖPPNA FRÅGOR
2. LYSSNA OCH SPECLA
3. BEJAKA OCH BEKRÄFTA
4. ERBJUD INFORMATION OCH SÄKERSTÄLL FÖRSTÅELSE
5. SAMMANFATTA OCH PLANERA VIDARE

- Jag är rädd att det ska göra ont och att mitt barn ska gråta
- Jag är orolig för att vaccinet kan ge biverkningar
- Vi äter kost som stärker immunförsvaret och behöver inte vaccin
- Vi vet att vaccin mot mässling ger autism hos barn
- Vaccin behövs inte, sjukdomarna finns inte längre

Folkhälsomyndigheten

Påståendena kan användas som stöd vid övningen.

Bild 44. Stöd för övning, exempel elevhälsa

**Stöd för övning steg 1-5:
exempel från elevhälsa**

1. STALL ÖPPNA FRÅGOR
2. LYSSNA OCH SPECLA
3. BEJAKA OCH BEKRÄFTA
4. ERBJUD INFORMATION OCH SÄKERSTÄLL FÖRSTÅELSE
5. SAMMANFATTA OCH PLANERA VIDARE

- Jag är rädd för sprutor
- Jag är orolig för att vaccinet kan ge biverkningar
- Mina föräldrar tycker att vi ska vänta med vaccination mot HPV tills jag blir äldre
- Vi har hört att tjejer hamnar i rullstol av sprutan

Folkhälsomyndigheten

Påståendena kan användas som stöd vid övningen.

Bild 45. Avslutande reflektion

Avslutande reflektion

Håller du med om dessa påståenden?

1. Du har nu en struktur för samtal, som du kan använda när frågor och funderingar finns
2. Du vet hur du kan utforska och möta frågor och funderingar, med hjälp av stegen i samtalet
3. Du känner nu till några centrala aspekter i fråga om vaccinacceptans och riskkommunikation
4. Du känner dig tryggare i samtalet om vaccination

Diskutera gärna i gruppen.

Till sist – utvärdera gärna med hjälp av enkät.

Folkhälsomyndigheten

Vi har gått igenom en struktur för samtal, som du kan använda när frågor och funderingar finns.

Du vet nu hur du kan utforska och möta frågor och funderingar, med hjälp av stegen i samtalet.

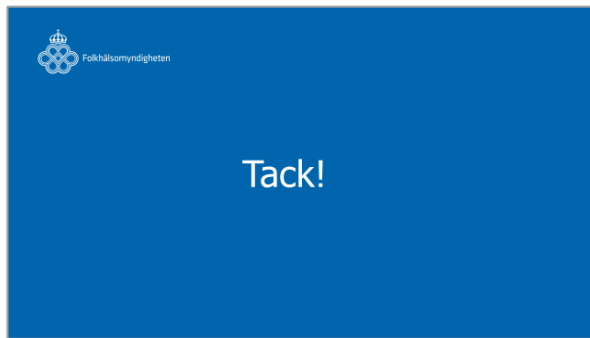
Du känner nu till några centrala aspekter i fråga om vaccinacceptans och riskkommunikation.

Du känner dig tryggare i samtalet om vaccination.

Håller du med? Diskutera gärna i gruppen.

Till sist – utvärdera gärna med hjälp av enkäten som finns på Folkhälsomyndighetens webbplats.

Bild 46. Tack!

Tack för att du deltagit i denna utbildning.

Referenser och källor till detta material finns längst bak i användarhandledningen.

Referenser

1. World Health Organization (WHO). Conversations to build trust in vaccination. A training module for health workers. [Publicerad 2017. Citerad 3 april 2023]. Hämtad från: [Denna länk går till WHO:s utbildningsmaterial](#)
2. World Health Organization (WHO). Communicating with patients about covid-19. Evidence-based guidance for effective conversations to promote covid-19 vaccination uptake. [Publicerad 2021. Citerad 3 april 2023]. Hämtad från: [Denna länk går till WHO:s utbildningsmaterial](#)
3. Folkhälsomyndigheten. Folke frågar om virus och bakterier. För barn i förskoleåldern om sjukdomar, vaccin och vad som är viktigt för att må bra. [Publicerad 27 april 2023; Citerad 3 april 2023]. Hämtad från [Denna länk går till ett material för barn i förskoleåldern](#)
4. Lag (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter. Hämtad från: [denna länk går till barnkonventionen.](#)
5. Folkhälsomyndigheten. Vaccin funkar – Antal förr och nu. [Publicerad 10 mars 2022; Citerad 3 april 2023]. Hämtad från [denna länk går till publikationer på webbplatsen vaccinfunkar](#)
6. Byström E, Lindstrand A, Bergström J, Riesbeck K, Roth A. Confidence in the National Immunization Program among parents in Sweden 2016 - A cross-sectional survey. *Vaccine*. 2020;38(22):3909-17.
7. MacDonald NE. Vaccine hesitancy: Definition, scope and determinants. *Vaccine*. 2015;33(34):4161-4.
8. Leask J, Kinnersley P, Jackson C, Cheater F, Bedford H, Rowles G. Communicating with parents about vaccination: a framework for health professionals. *BMC Pediatrics* volume 12, Article number: 154 (2012)
9. Leask, J. (2011). Target the fence-sitters. *Nature*, 473, 443–445. doi:10.1038/473443a
10. World Health Organization (WHO). The Behavioural and Social Drivers (BeSD) Framework. [Uppdaterad 2022. Citerad 3 april 2023]. Hämtad från: [denna länk går till The Behavioural and Social drivers framework](#)
11. World Health Organization (WHO). Vaccination and trust. How concerns arise and the role of communication in mitigating crises [Publicerad 14 mars 2017. Citerad 3 april 2023]. Hämtad från: [denna länk går till WHO:s publikation om vaccinationer och förtroende](#)
12. Ropeik D. The Perception Gap: Recognizing and managing the risks that arise when we get risk wrong. *Food and Chemical Toxicology*. Volume 50, Issue 5, May 2012, Pages 1222-1225.
13. Kahneman D, Thinking, fast and slow. Farrar, Straus and Giroux. New York. 2011.
14. Brewer NT, Chapman GB, Rothman AJ, Leask J, Kempe A. Increasing Vaccination: Putting Psychological Science Into Action. *Psychol Sci Public Interest*. 2017;18(3):149-207.
15. Brewer NT. What Works to Increase Vaccination Uptake. *Acad Pediatr*. 2021;21(4s):S9-s16.

Folkhälsomyndigheten

Utbildningsmaterialet *Att prata om vaccination inom barnhälsovård, elevhälsa och andra verksamheter* har tagits fram för att stödja samtal och dialog om vaccination. Denna användarhandledning är tänkt som ett stöd för dig som håller i utbildningen. Den innehåller ett talmanus och förslag på hur utbildningen i övrigt kan läggas upp.

Utbildningen riktar sig till sjuksköterskor och läkare som möter vuxna och barn i samband med vaccination, främst inom barnhälsovård och elevhälsa, men kan också användas inom andra verksamheter som erbjuder vaccinationer, exempelvis vårdcentraler. Utbildningsmaterialet är tänkt att användas i grupp, där det finns utrymme att reflektera tillsammans och utbyta erfarenheter.

Folkhälsomyndigheten är en nationell kunskapsmyndighet som arbetar för en bättre folkhälsa. Det gör myndigheten genom att utveckla och stödja samhällets arbete med att främja hälsa, förebygga ohälsa och skydda mot hälsohot. Vår vision är en folkhälsa som stärker samhällets utveckling

Folkhälsomyndigheten

Solna Nobels väg 18, 171 82 Solna. **Östersund** Campusvägen 20. Box 505, 831 26 Östersund.

www.folkhalsomyndigheten.se